

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

НЕГАНОВ ВІКТОР ВАДИМОВИЧ

УДК 343.14:657.6

**ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКІВ РЕВІЗІЙ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Чернявський Сергій Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ,
проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лисенко Володимир Васильович,
Університет державної фіскальної служби України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук

Старенький Олександр Сергійович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
асистент кафедри правосуддя

Захист відбудеться 15 листопада 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «13» жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з умов розбудови правової демократичної держави європейського зразка є створення дієвої системи кримінальної юстиції, здатної вживати скоординованих заходів, спрямованих на протидію злочинності та запобігання корупції. Зазначене пов'язано з належною реалізацією органами досудового розслідування, прокуратурою, судом та суб'єктами державного фінансового контролю своїх повноважень під час проведення ревізій та інших перевірок, а також використання їх результатів як доказів у кримінальному судочинстві.

За даними офіційної статистики, упродовж 2015–2017 рр. намітилася тенденція до збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, які спрямовані на заволодіння коштами та майном насамперед у бюджетній галузі (+ 35 %), сферах земельних правовідносин, приватизації і зовнішньоекономічної діяльності (+ 24 %). Обмеження КПК України прав прокурора, слідчого призначати ревізії та інші перевірки під час досудового розслідування створило правову невизначеність стосовно доказового значення підтвердженої багаторічною практикою ефективної процесуальної форми використання спеціальних економічних знань стороною обвинувачення, призвело до суперечливих судових рішень в аналогічних справах (з направлених до органів державного фінансового контролю майже 2 тис. ухвал слідчих суддів про надання дозволу на проведення позапланових ревізій у 2016, 2017 рр. фактично виконано не більше 30 %). Зазначені чинники стримують можливості швидкого, повного та неупередженого дослідження обставин, що підлягають доказуванню у значному масиві проваджень про тяжкі та особливо тяжкі злочини, а також своєчасного відшкодування завданих громадянам, суб'єктам господарювання та державі багатомільйонних збитків.

Актуальні питання використання спеціальних економічних (бухгалтерських) знань у кримінальному судочинстві в різні часи були предметом наукових досліджень Ю. П. Аленіна, Т. В. Варфоломеевої, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, Ю. М. Грошевого, В. В. Долежана, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, І. М. Козьякова, О. П. Кучинської, В. В. Лисенка, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, В. Л. Ортинського, Д. П. Письменного, М. А. Погорецького, І. В. Рогатюка, В. М. Савицького, Д. Б. Сергєєвої, Г. П. Середи, О. С. Старенького, М. С. Строговича, О. Ю. Татарова, В. Я. Тація, О. М. Толочка, В. В. Топчія, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, П. В. Цимбала, О. О. Юхна, О. Г. Яновської та ін. Різні аспекти використання суб'єктами кримінального процесуального доказування результатів документальних ревізій та інших перевірок розглядали на монографічному рівні М. І. Камлик (1998 р.), А. Ф. Волобуєв (2000 р.), В. В. Лисенко (2004 р.) та ін.

Зважаючи на вагомий науковий внесок згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, зауважимо, що їх дослідження ґрунтувались на законодавстві попередніх періодів та вже застарілій правозастосовній практиці. Водночас під час підготовки, призначення і проведення позапланових ревізій перед слідчими та прокурорами виникає низка нових проблем правового, організаційного та практичного характеру, пов'язаних з неузгодженістю положень кримінального

процесуального та регулятивного законодавства, відсутністю процесуального механізму розгляду відповідних клопотань слідчими суддями, недосконалістю взаємодії суб'єктів кримінального процесуального доказування з органами фінансового контролю. В умовах реформування системи кримінальної юстиції та запровадження змагальної моделі судочинства ці питання набули особливої гостроти та потребують окремого комплексного дослідження з урахуванням особливостей реалізації повноважень суб'єктами сторін обвинувачення та захисту.

Зазначені фактори обумовлюють вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність, а також свідчать про необхідність її комплексного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008), Стратегії реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015) та відповідного Плану дій, схваленого Радою з питань судової реформи 17 березня 2015 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2016 р. № 294), Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є розроблення теоретичних положень, законодавчих пропозицій і практичних рекомендацій щодо використання висновків ревізій у кримінальному провадженні для удосконалення процесуального порядку збирання доказів.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких дослідницьких *задач*:

- охарактеризувати стан наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних знань у формі документальної ревізії у кримінальному процесі;
- з'ясувати історико-правові передумови розвитку національного законодавства щодо використання висновків ревізій у кримінальному провадженні;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз особливостей кримінально-процесуальної регламентації ревізії як форми використання спеціальних економічних знань за законодавством України та інших країн;
- визначити поняття ревізії як засобу збирання доказів у співвідношенні з іншими формами використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні;
- охарактеризувати особливості підготовки та призначення ревізій у кримінальному провадженні;
- з'ясувати порядок перевірки та оцінки висновків ревізії суб'єктами кримінального провадження;

- розкрити особливості використання висновків ревізії стороною обвинувачення у кримінальному процесуальному доказуванні;
- окреслити межі використання висновків ревізії стороною захисту.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються між суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності, пов'язані з призначенням і проведенням ревізії, а також використанням її результатів у кримінальному судочинстві.

Предмет дослідження – використання висновків ревізій у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і виконання дослідницьких задач використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *історико-правовий* – для характеристики стану наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних (бухгалтерських) знань у кримінальному провадженні (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – під час аналізу кримінального процесуального законодавства й практики його реалізації в Україні та інших країнах (підрозділ 1.3); *системний* – для характеристики підстав відмови в проведенні (отриманні дозволу на проведення) ревізії, які може визначати орган Державної аудиторської служби України (ДАСУ) або слідчим суддею (підрозділ 2.1); *догматичний (формально-юридичний)* – з метою аналізу порядку призначення і проведення ревізії у кримінальному провадженні, а також тлумачення використаної в дослідженні юридичної термінології (розділи 1–3); *моделювання* – у межах опрацювання пропозицій до законодавства України щодо врегулювання процедурних питань призначення, проведення, оформлення та використання результатів ревізії (розділ 2); *статистичний* – у процесі узагальнення кількісних результатів, опрацювання статистичних звітів й емпіричного матеріалу (розділи 1–3); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання, опитування) – при вивченні пропозицій працівників правоохоронних органів, ДАСУ, суддів щодо ефективності застосування окремих правових інститутів та організаційних заходів (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, ДАСУ, ухвали, рішення та вироки за результатами судового розгляду кримінальних справ з висновками ревізій за 2014–2017 рр.; матеріали справ фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонди Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, штабів інтернованих військ армії Української Народної Республіки (УНР), Державного контролю УНР, Міністерства фінансів Української Держави, Народного комісаріату робітничо-селянських інспекцій УСРР (УРСР), Міністерства державного контролю УРСР, Комітету народного контролю УРСР, Головного контрольно-ревізійного управління України); зведені дані опитування 175 слідчих Національної поліції України, 85 працівників (ревізорів) ДАСУ, 29 суддів районних та апеляційних судів столичного регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням теоретичних і практичних питань використання висновків ревізій у кримінальному провадженні. У роботі сформульовано низку положень і висновків, які є важливими для теорії кримінального процесу та криміналістики. Зокрема:

вперше:

- виокремлено основні етапи законодавчого врегулювання порядку призначення ревізій (перевірок) та використання їх результатів у кримінальному процесі: перший – з 1864 р. по 1917 р. (на територіях України у складі Російської Імперії); другий – з 1917 р. по 1922 р. (законодавство часів УНР та Української Держави); третій – з 1922 р. по 1960 р. (кодифікація кримінального процесуального законодавства в радянській Україні); четвертий – з 1960 р. по 2012 р. (період дії КПК 1960 р., у тому числі в незалежній Україні); п'ятий – починаючи з 2012 р. (набрання чинності КПК України);

- запропоновано концептуальне бачення законодавчого врегулювання порядку призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки) у кримінальному провадженні з визначенням: повноважень слідчого, прокурора звертатися до слідчого судді з відповідними клопотаннями, а слідчого судді – розглядати й ухвалювати рішення з цього питання; підстав призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки); процесуальної форми клопотання про призначення (продовження терміну проведення) позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки); процедури розгляду слідчим суддею, судом відповідних клопотань;

- виокремлено типові процесуальні сценарії використання стороною обвинувачення висновків ревізій за категорією кримінальних правопорушень, формою вини та іншими характеристиками підозрюваних (обвинувачених), способом фіксації обставин кримінального правопорушення в матеріалах ревізії, зв'язком висновку ревізії з іншими зібраними у кримінальному провадженні доказами;

- диференційовано порядок використання висновків ревізії як засобу збирання доказів у кримінальному провадженні стороною обвинувачення та стороною захисту, у тому числі для підтвердження фактів порушення законодавства, визначення розміру заподіяної шкоди, встановлення причетності до виявлених правопорушень певних осіб, а також обставин, які є підставою для закриття кримінального провадження або звільнення особи від кримінальної відповідальності;

удосконалено:

- наукове бачення порядку призначення позапланової виїзної ревізії (позапланової перевірки) в кримінальному провадженні шляхом надання права слідчому за погодженням із прокурором або прокурору звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування;

- теоретичне обґрунтування необхідності віднесення процедури призначення (надання дозволу в проведенні) позапланової виїзної ревізії до заходів забезпечення кримінального провадження, характерною ознакою яких є певний ступінь утручання в права та свободи особи;

- пропозицію стосовно скорочення обсягу обов'язкових відомостей про посадових осіб об'єкта контролю, а також суб'єктів зустрічної перевірки, що мають міститися у зверненні органу досудового розслідування, який є ініціатором проведення ревізії;

– теоретико-правове обґрунтування терміну початку ревізії не пізніше місяця з дня направлення ініціатором ревізії відповідного письмового повідомлення органу державного фінансового контролю;

– положення, що передбачають можливості органу досудового розслідування в стислі терміни уточнити своє звернення щодо ініціювання проведення ревізії у разі, якщо орган ДАСУ вважає його таким, що не відповідає встановленим вимогам;

– порядок взаємодії слідчого, прокурора з органом ДАСУ на етапі підготовки питань ревізорів, обрання методів фінансового контролю, залежно від особливостей об'єкта перевірки, зокрема наголошено на необхідності застосування суцільного способу перевірки операцій на рахунках в установах банків; за договорами, укладеними з резидентами, вартість яких перевищує певний рівень; у разі виявлення порушень законодавства під час перевірки питання вибірковим способом;

– порядок закріплення у висновку ревізії відомостей про розмір матеріальної шкоди (збитків), завданої кримінальним правопорушенням, а також пропозиції щодо віднесення витрат на проведення ревізії до процесуальних витрат (ст. 118 КПК України);

дістало подальший розвиток:

– наукові підходи до співвідношення категорій «використання спеціальних економічних знань», «ревізія», «аудит», «судова експертиза»;

– наукові положення щодо порівняльного аналізу законодавства і практики України та інших країн стосовно використання висновків ревізій у кримінальному провадженні, зокрема визнано доцільним урахування в КПК України окремих положень французької і польської моделей процесуального закріплення як доказів матеріалів перевірок, проведених з використанням спеціальних економічних знань;

– наукові погляди щодо процесуального значення документів (до яких, відповідно до КПК України, належать висновки ревізій та акти перевірок) і висновків експертів для визначення характеру та розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, причетності окремих осіб до вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим проаналізовано практику оцінювання судами висновків судово-економічних експертиз для підтвердження (уточнення) результатів раніше проведених у справі ревізій;

– пропозиції щодо розв'язання проблеми проведення позапланової виїзної ревізії органом ДАСУ, слідчим, прокурором у кримінальному провадженні в розумні строки (ст. 28 КПК України);

– наукове узагальнення підстав відмов слідчих суддів у задоволенні клопотань слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення позапланової ревізії, а також відмов органів ДАСУ у проведенні ревізій за відповідними клопотаннями;

– аргументи стосовно визначальної ролі ревізії для доказування обставин події кримінальних правопорушень проти власності, у сфері господарської та службової діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано у:

– *законотворчій роботі* – розроблений за участю автора проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок)» зареєстровано Верховною Радою України 22 травня 2017 р. (реєстр. № 6482) та схвалено Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (лист від 23 січня 2018 р. № 04-18/12-113);

– *практичній діяльності* – для забезпечення єдиних підходів щодо застосування положень кримінального процесуального законодавства суддями, прокурорами, слідчими, співробітниками оперативних підрозділів та іншими учасниками судочинства (методичні рекомендації «Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами ДАСУ під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні»; «Розрахунок розміру встановленої матеріальної шкоди (збитків) у разі реалізації товарів, робіт, послуг, ціни на які не встановлюються (регулюються) законодавством, за заниженими/завищеними цінами»), розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів з питань призначення та проведення позапланових ревізій у кримінальному провадженні (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 11 травня 2018 р., Департаменту захисту економіки Національної поліції України від 13 червня 2018 р.; лист Солом'янського районного суду м. Києва від 2 березня 2018 р. № 1.4/189/2018);

– *освітньому процесі* – у системі професійної освіти слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій, а також можуть слугувати теоретичною і методологічною основою для подальшого дослідження питань, що становлять предмет цієї роботи (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 14 травня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри криміналістики та міжкафедрального семінару Національної академії внутрішніх справ, а також оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: «Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві» (Київ, 30 червня 2016 р.); «Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів» (Київ, 28 жовтня 2016 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 9 грудня 2016 р.); «Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії» (Київ, 23 червня 2017 р.); «Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії» (Київ, 9–10 листопада 2017 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 8 грудня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в зареєстрованому проекті Закону України і 13 наукових публікаціях, серед яких сім статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні; п'ять тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (загалом 220 найменувань на 29 сторінках), семи додатків на 48 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 292 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 215 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь її наукового розроблення, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологію та емпіричну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та публікацій результатів дослідження.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні питання використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукових досліджень проблем використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні»* наголошено на різних підходах до визначення спеціальних економічних знань та ревізії (перевірки) як однієї з форм їх використання, зокрема із залученням спеціалістів та призначенням судово-економічної експертизи.

На основі аналізу наукових праць різних часів, присвячених проблемам використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, актів законодавства різного рівня та відповідної практики органів досудового розслідування і фінансового контролю запропоновано авторське визначення спеціальних економічних знань як системи науково обґрунтованих і практично апробованих відомостей теоретичного та прикладного характеру в галузі економіки і фінансів, отриманих унаслідок спеціальної освіти, наукової діяльності, досвіду практичної роботи за фахом, що використовують суб'єкти сторін кримінального провадження з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації у випадках і в порядку, визначеному КПК України.

Охарактеризовано процесуальну природу різних форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі, до яких належать: судово-економічна експертиза; надання консультацій спеціалістом-економістом; участь спеціаліста-економіста у процесуальних діях; ревізія (перевірка) фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю (платників податків).

У підрозділі 1.2 *«Генезис законодавства України про використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні»* розкрито періодизацію процесуальної регламентації використання висновків ревізій та інших форм спеціальних економічних знань на стадіях досудового розслідування та судового розгляду з виокремленням етапів: перебування України у складі Російської Імперії (1864 – 1917 рр.); державотворення України у складі УНР та Української Держави (1917 – 1922 рр.); кодифікації кримінального процесуального законодавства в радянській Україні (1922 – 1960 рр.); дії КПК 1960 р. (1960 – 2012 рр.); закріплення у КПК України (2012 р.) статусу висновків ревізій (перевірок) як документів –

джерел доказів із скасуванням процедури призначення позапланової виїзної ревізії (перевірки) у кримінальному провадженні (2015 р.).

Підтверджено, що найбільш ефективно порядок міжвідомчої взаємодії органів досудового розслідування та державного фінансового контролю було врегульовано у 2006 р. із прийняттям міжвідомчого Порядку взаємодії органів Державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України (спільний наказ від 19.10.2006 р. № 346/1025/685/53), а також Порядку проведення інспектування державною контрольно-ревізійною службою (постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 р. № 550). Положення зазначених нормативно-правових актів уніфікували процедуру призначення і проведення позапланових виїзних ревізій, що сприяло швидкому та повному розслідуванню обставин заволодіння чужим майном шляхом розтрата, привласнення та зловживання службовим становищем, на чому наголошують більшість опитаних слідчих (85 %) та суддів (55 %).

У підрозділі 1.3 *«Форми використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні за законодавством інших країн»* на основі проведеного вивчення законодавства зарубіжних країн, яке регулює порядок призначення та використання результатів спеціальних фінансових перевірок у кримінальному процесі, а також наукових джерел проаналізовано відповідні правові інститути західноєвропейських країн і окремих країн пострадянського простору.

Визначено, що кримінальне судочинство країн колишнього СРСР (Російська Федерація, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка) характеризується відсутністю чіткої регламентації процедури призначення документальних перевірок, у тому числі ревізій, що викликає значні труднощі в їх оцінці сторонами кримінального провадження і судом. Отже, використання національним законодавцем таких підходів вважається недоцільним.

Зважаючи на принцип вільного доказування (свободи доказів) за КПК ФРН і Франції (континентальна система права), органи досудового розслідування в цих країнах, на відміну від України, не обмежені в залученні нових видів доказів або таких, які прямо не визначені у відповідному національному законодавстві. Положення французької моделі кримінального судочинства щодо запровадження висновку дослідження спеціаліста (*«homme de l'art»*) під час дізнання, у перспективі, з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», можуть бути враховані в частині внесення змін до КПК України, що забезпечить процесуальне закріплення доказів, здобутих з використанням спеціальних економічних знань (висновки ревізії, акти перевірок).

Визнано доцільним досвід Польщі, оскільки законодавством цієї країни, на відміну від України, надано ширші повноваження аудитору щодо збирання доказів під час фінансового аудиту, у тому числі можливість самостійного проведення допиту як свідків представників об'єкта контролю (інших організацій) з письмовим попередженням їх про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань. Зазначено, що положення польського законодавства в цій частині можуть бути враховані для наукового обґрунтування

доцільності визначення процесуального статусу ревізора (аудитора) у вітчизняному кримінальному судочинстві.

Розділ 2 «Призначення та проведення ревізії у кримінальному провадженні» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Поняття, сутність та значення ревізії у кримінальному провадженні, її співвідношення з іншими формами використання спеціальних економічних знань»* наголошено на відсутності єдиних доктринальних підходів до тлумачення ревізії як форми використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні.

Ревізія є формою державного фінансового контролю, яка полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю. Позаплановою виїзною ревізією вважається ревізія, яка не передбачена в планах роботи органу ДАСУ і проводиться, зокрема, на підставі рішення суду. Висновок ревізії є однією із процесуальних форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні.

Досліджено значення висновків планових і позапланових ревізій фінансово-господарської діяльності для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду шляхом одержання документальних доказів, які підтверджують або спростовують обставини вчинення кримінальних правопорушень проти власності та у сфері господарської діяльності, причетність до них певних службових, матеріально відповідальних та інших осіб, розміри завданої цими діями матеріальної шкоди.

Зазначено, що якщо за результатами ревізії не встановлено порушень законодавства, матеріальної шкоди (збитків) або не підтверджено інші обставини, які становлять предмет доказування, то зазвичай у таких випадках подальші процесуальні дії не призводять до встановлення підозрюваної особи (зазначене підтверджують 71 % опитаних респондентів; за матеріалами проваджень, лише у 8 % обвинувальний акт у таких ситуаціях направлено до суду).

На підставі аналізу судової практики та результатів опитування слідчих і суддів (89 %) встановлено, що висновки ревізії можуть бути предметом повторної перевірки в межах судово-економічної експертизи лише в разі неякісного, неповного або неправильного проведення документальної ревізії, що підтверджується матеріалами кримінального провадження, висновками повторних ревізій, результатами проведення інших процесуальних дій.

У підрозділі 2.2 *«Підготовка та призначення ревізії у кримінальному провадженні»* розглянуто особливості ініціювання органами досудового розслідування позапланової виїзної ревізії, яка не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю і проводиться на підставі рішення суду, ухваленого у кримінальному провадженні. Така ревізія має на меті перевірку внесених до програми ревізії конкретних визначених слідчим (прокурором) питань щодо використання, збереження фінансових активів, достовірності бухгалтерського обліку і фінансової звітності за певний період часу та за результатами якої органом державного фінансового контролю можуть бути виявлені факти порушення

законодавства та встановлені винуваті в їх допущенні посадові й матеріально відповідальні особи.

Дослідження судової практики дало можливість виокремити такі головні підстави відмов слідчих суддів у задоволенні клопотань слідчого, прокурора про проведення позапланової виїзної ревізії: відсутність повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в кримінальному провадженні щодо непідконтрольної установи (45 %); невизначеність у КПК України порядку розгляду таких клопотань (22 %); відсутність критеріїв, за якими слідчий суддя повинен визначати достатність підстав для надання дозволу на проведення ревізії (11 %). З метою правового врегулювання процедури призначення позапланових ревізій і перевірок під час досудового розслідування внесено пропозиції (проект Закону України № 6482 від 22 травня 2017 р.), якими обґрунтовано віднесення ревізій та інших перевірок до заходів забезпечення кримінального провадження (підтримано 56 % респондентами), а також доцільність закріплення у КПК України процесуального порядку розгляду і вирішення слідчим суддею питання щодо призначення ревізій та інших перевірок (74 %).

Серед підстав відмови органів ДАСУ у проведенні позапланових ревізій найбільш поширеними визнано такі: ненадання ухвали суду про дозвіл на проведення позапланової виїзної ревізії (32 %); відсутність попереднього узгодження правоохоронним органом орієнтовної дати початку позапланової ревізії (24 %); дослідження в процесі проведення планової ревізії питань, зазначених у рішенні суду, (16 %); направлення звернення від особи, яка не є керівником правоохоронного органу (16 %); відсутність в ухвалі суду посилення на повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в разі ревізії не підконтрольної установи (8 %); відсутність посилення в ухвалі суду на дати початку і закінчення ревізії (4 %); одержання ухвали суду органами ДАСУ після визначеної судом дати початку ревізії (4 %). Більшість опитаних слідчих (80 %) визнали, що відмова органів ДАСУ від проведення ревізій у кримінальних провадженнях була головною причиною закриття кримінальних проваджень через відсутність достатніх доказів причетності певних осіб до вчинення кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим, запропоновано внесення змін до КПК України в частині надання повноважень слідчому судді приймати рішення про призначення (відмову в призначенні) позапланової виїзної ревізії (перевірки), а не надання дозволу на її проведення, як це передбачено ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні».

З метою розв'язання поширених на практиці проблем ухвалення відповідних судових рішень у строки, які не забезпечують вчасний вихід ревізорів на дату початку ревізії, потребує визначення у статті 213³ КПК «Розгляд клопотання про призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки» триденного терміну розгляду слідчим суддею клопотання про призначення ревізії (перевірки) з дня його надходження.

Наголошено на негативній практиці визначення органом ДАСУ орієнтовної дати проведення позапланової ревізії під час досудового розслідування у строки, які можуть перевищувати шість місяців з моменту звернення правоохоронного органу, що негативно позначається на ефективності та своєчасності проведення слідчих

(розшукових) та інших процесуальних дій. У зв'язку з цим, запропоновано законодавчо закріпити, що дата початку ревізії не може бути пізнішою тридцяти днів з моменту направлення письмового узгодження від ініціатора (з унесенням відповідних змін до ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»).

На основі вивчення слідчої практики виокремлено найістотніші проблеми взаємодії слідчих та органів ДАСУ на етапі призначення та проведення ревізій: недостатня підготовка до проведення ревізії; несвоєчасне призначення або затягування термінів проведення ревізій; неузгодження спільних заходів для використання додаткових засобів закріплення виявленої інформації, подолання протидії осіб, які перевіряються, забезпечення належного зберігання предметів і документів, що підлягають перевірці, та їх приєднання до матеріалів кримінального провадження. З метою забезпечення єдиних підходів до вирішення зазначених та інших проблем запропоновано проект Порядку взаємодії між ДАСУ, її міжрегіональними територіальними органами та правоохоронними органами.

У підрозділі 2.3 *«Перевірка та оцінка висновків ревізії у кримінальному провадженні»* на основі аналізу нормативно-правових актів, а також висновків ревізій виявлено недоліки нормативно-правового забезпечення проведення ревізії й оформлення її результатів.

Оскільки за КПК України висновки ревізії належать до документів як джерел доказів, їх перевірка здійснюється, як правило, шляхом дослідження змісту щодо його повноти, несуперечності, логічної послідовності, а також зіставлення з іншими доказами. Оцінку кожного доказу, що міститься у висновках ревізії, здійснюють відповідні суб'єкти стосовно належності, допустимості й достовірності.

Для суб'єктів кримінального провадження є вкрай актуальною правова оцінка методів (документальної та фактичної перевірки) і способів (вибірковий, суцільний) перевірки питань програми ревізії, який застосовує інспектор (ревізор) під час проведення ревізії. Запропоновано закріпити обов'язковість застосування суцільного способу ревізії в разі перевірки операцій на рахунках в установах банків, а також за договорами, укладеними з резидентами, якщо вартість предмета договору перевищує певну суму. Доцільно виключити диспозитивне право керівника (заступника керівника) органу ДАСУ на власний розсуд під час ревізії приймати рішення про застосування вибіркового способу перевірки питань видатків на капітальне будівництво.

За результатами дослідження представленого у 2016 р. ДАСУ проекту нової редакції Порядку взаємодії з правоохоронними органами, виявлено певні неузгодженості. З метою унормування питань перевірки результатів позапланових ревізій, що проводять органи ДАСУ, до цього проекту внесено пропозиції, зокрема, щодо усунення суперечностей визначення «звернення правоохоронного органу» з положеннями КПК України (впливає на питання допустимості доказів, встановлених за результатами ревізії); необов'язковості наявності у зверненні правоохоронного органу даних суб'єкта зустрічної звірки; визначення розміру матеріальної шкоди (збитків), завданої (завданих) унаслідок порушення законодавства та ін.

Наголошено на неможливості виключення з констатуючої частини висновку ревізії про наявність визначеного розміру збитків, завданих державі чи об'єкту

контролю внаслідок порушень законодавства, оскільки це не узгоджується з положеннями ст. 10 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», згідно з якими органу ДАСУ надано таке право.

Розділ 3 «Значення результатів ревізії у кримінальному процесуальному доказуванні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Особливості використання результатів ревізії стороною обвинувачення»* досліджено процесуальні та організаційні особливості використання як доказів результатів ревізії слідчим та прокурором.

Встановлено, що сторона обвинувачення у кримінальному провадженні застосовує такі основні форми процесуальної фіксації отриманих фактичних даних за результатами ревізії: висновки (акти) ревізії; протокол допиту ревізора як свідка; висновок судово-економічної експертизи, предметом дослідження якої є висновок (акт) ревізії; протокол огляду речей та документів, додатком до якого є копія висновку (акта) ревізії.

Виокремлено типові процесуальні сценарії використання стороною обвинувачення висновків ревізій за: категорією кримінальних правопорушень; формою вини та іншими характеристиками підозрюваних (обвинувачених); процесуальною формою фіксації обставин кримінального правопорушення, встановлених у матеріалах ревізії. За результатами аналізу судової практики, із застосуванням зазначеного поділу за категоріями, виявлено визначальне значення висновків ревізій фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю для формування доказової бази обвинувачення (зазначили 98 % опитаних слідчих і 55 % суддів).

У підрозділі 3.2 *«Особливості використання результатів ревізії стороною захисту»* окреслено межі використання висновків ревізії як доказів у кримінальному провадженні підозрюваним, обвинуваченим (підсудним), засудженим та їх захисниками.

Проаналізовано положення ч. 3 ст. 93 КПК України щодо витребування та отримання від ДАСУ (та/або підконтрольної установи) належним чином засвідченої копії висновку (акта) за результатами ревізії, а також подання клопотання про залучення відповідних документів до матеріалів кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 42, 46, 93, 350 КПК України.

Зазначено, що положення ч. 5 ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» надають можливість стороні захисту ініціювати проведення ревізій підконтрольних органу ДАСУ установ у випадку, якщо підозрюваний (обвинувачений) мав правові відносини з підконтрольною установою. У разі, якщо після звернення сторони захисту до органу ДАСУ щодо перевірки відомостей, які можуть мати доказове значення в кримінальному провадженні, немає пояснень підконтрольної установи на обов'язковий відповідний письмовий запит органу ДАСУ, то це вважається підставою для проведення позапланової виїзної ревізії, яка має дослідити і перевірити відомості, що були предметом звернення сторони захисту до органу ДАСУ (п. 3 ч. 5 ст. 11 згаданого Закону).

З'ясовано, що якщо підозрюваний (обвинувачений) є службовою особою підконтрольної установи, то сторона захисту має право за зверненням такої

установи, у порядку ч. 13 ст. 11 Закону, ініціювати перед органом ДАСУ проведення як планової, так і позапланової ревізії, якщо за результатами такої перевірки, на думку сторони захисту, можна встановити обставини, що виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження щодо підозрюваного (обвинуваченого).

Визначено заходи, пов'язані з підтвердженням або спростуванням результатів ревізій, які сторона захисту під час судового розгляду може використовувати на користь обвинуваченого. Зокрема, у разі, якщо обвинувачений є посадовою особою об'єкта контролю, допускається процедура оскарження письмової вимоги органу ДАСУ про усунення порушень, які викладені в акті ревізії, що міститься в матеріалах кримінального провадження, у межах адміністративного судочинства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено конкретне наукове завдання, що має важливе значення для науки кримінального процесу, криміналістичної методики та правозастосування, а саме: правові та організаційні засади використання висновків ревізій у кримінальному провадженні, на підставі чого отримано нові обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, найважливішими з яких є такі:

1. Сучасний стан наукового дослідження використання спеціальних економічних знань у формі проведення ревізій та інших перевірок у кримінальному провадженні характеризується відсутністю комплексних наукових монографічних досліджень з аналізом нових положень КПК України й інших актів законодавства, а також практики їх реалізації в умовах змагального судочинства. Запропоновано авторське визначення спеціальних економічних знань як системи науково обґрунтованих і практично апробованих відомостей теоретичного та прикладного характеру в галузі економіки та фінансів, отриманих унаслідок спеціальної освіти, наукової діяльності, досвіду практичної роботи за фахом, що використовують сторони кримінального провадження з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації у випадках і в порядку, визначеному КПК України. До процесуальних форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному процесі належать: судово-економічна експертиза; надання консультацій спеціалістом-економістом; участь спеціаліста-економіста у процесуальних діях; використання висновків ревізії (перевірки) фінансово-господарської діяльності об'єктів контролю (платників податків). Результати аналіз літературних джерел та даних опитувань свідчать про те, що на судову практику негативно впливає виключення з КПК України (на підставі Закону № 1697–VII від 14 жовтня 2014 р.) прав прокурора (п. 6 ч. 2 ст. 36) та слідчого (п. 4 ч. 2 ст. 40) самостійно призначати ревізії та перевірки. Чинний позапроцесуальний порядок призначення ревізій і перевірок перешкоджає швидкому та повному розслідуванню, у багатьох випадках призводить до втрати важливих доказів, які можуть слугувати базою обвинувачення.

2. На основі дослідження кримінальної процесуальної регламентації спеціальних економічних (бухгалтерських) знань у кримінальному процесі в різні часи виокремлено етапи розвитку законодавства щодо використання матеріалів ревізій і перевірок: перший етап (XIX ст. – 1917 р.) – унормування положеннями

Зводу законів Російської імперії 1857 р., Статуту кримінального судочинства 1864 р. практики проведення документальних ревізій і залучення як спеціалістів контролерів (ревізорів) на стадії досудового провадження та в судовому процесі Російської Імперії; другий етап (1917 – 1922 рр.) – створення національних органів Державного Контролю, запровадження спеціального порядку використання результатів ревізії у кримінальному судочинстві УНР, Української Держави; третій етап (1922 – 1960 рр.) – дія положень КПК УСРР 1922 р., 1927 р. і КПК УССР; четвертий етап (1960 – 2012 рр.) – трансформація інститутів судочинства в умовах реалізації КПК 1960 р.; п'ятий етап (з 2012 р.) – визначення статусу висновків ревізії (перевірки) як документів з одночасним обмеженням процедури призначення позапланової виїзної ревізії (перевірки) сторонами кримінального провадження.

3. За результатами порівняльно-правового аналізу законодавства України та інших країн (Франції, Польщі, ФРН, США, Російської Федерації, Республіки Казахстан та Киргизької Республіки), яке регулює порядок призначення та використання результатів спеціальних фінансових перевірок у кримінальному процесі, визнано помилковим підхід законодавців окремих країн колишнього СРСР, у яких відсутня чітка регламентація процедури призначення документальних перевірок, у тому числі ревізій, що зумовлює значні труднощі в їх оцінці сторонами кримінального провадження і судом. Найбільш перспективним для запровадження в правовому полі України вважається досвід Франції та Польщі, законодавством яких надано широкі повноваження ревізору (аудитору) щодо збирання доказів у межах перевірки за зверненням органів слідства і прокурора, у тому числі шляхом самостійного проведення допитів та інших процесуальних дій. Окремі положення французької моделі кримінального судочинства може бути враховано в частині внесення змін до КПК України (з законодавчим запровадженням інституту дізнання), що забезпечуватимуть спрощений порядок процесуального закріплення доказів, отриманих унаслідок проведення ревізій та інших перевірок.

4. Ревізія як форма державного фінансового контролю і, водночас, засіб збирання доказів у кримінальному провадженні полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю і спрямована на забезпечення виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винуватих у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Законодавством чітко закріплено порядок ініціювання, призначення і проведення ревізії, а також оформлення, використання й оскарження її результатів. Позаплановою вважається ревізія, яка проводиться на підставі рішення суду у кримінальному провадженні. Результати ревізії під час розслідування злочинів у господарській, фінансовій сфері відіграють визначальну роль у забезпеченні швидкого, повного й неупередженого розслідування і судового розгляду. Її матеріали можуть бути як власне предметом перевірки судово-економічної експертизи (з метою підтвердження, закріплення і доповнення висновків ревізії), так і документами, які разом з іншими матеріалами кримінального провадження сприяють вирішенню питань, що були поставлені ревізором судом, стороною кримінального провадження.

5. Процедура підготовки та призначення ревізії у кримінальному провадженні після виключення законодавцем зі ст. 36 і 40 КПК України права прокурора і

слідчого призначати ревізії (перевірки) втратила процесуальний характер і відтоді визначається Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», а також положеннями відомчих (міжвідомчих) підзаконних нормативно-правових актів, що призвело до неоднозначної практики вирішення відповідних клопотань слідчого та прокурора судами. Доведено, що відмова органів ДАСУ від проведення ревізій у кримінальних провадженнях була головною причиною закриття кримінальних проваджень через відсутність достатніх доказів причетності певних осіб до вчинення кримінальних правопорушень. З метою відновлення кримінальної процесуальної регламентації процедури призначення позапланових ревізій (перевірок), на необхідності яких наголошують 74 % опитаних, у межах дослідження розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок)» від 22 травня 2017 р., реєстр. № 6482, яким запропоновано процесуальний порядок розгляду і вирішення слідчим суддею питання щодо призначення ревізії (перевірки) як заходу забезпечення кримінального провадження, зокрема: 1) доповнити частину другу статті 131 КПК України «Види заходів забезпечення кримінального провадження» новим пунктом 10 «Призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки»; 2) після глави 18 КПК України додати главу 18¹ «Призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки» (з доповненням ст. 213¹–213⁵), які визначають порядок розгляду і вирішення слідчим суддею клопотань про призначення ревізій, перевірок у кримінальному провадженні; 3) до ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» внести зміни, які законодавчо врегулюють питання узгодження дати початку позапланової виїзної ревізії. З метою законодавчого врегулювання процедури проведення ревізій запропоновано обмеження терміну розгляду слідчим суддею клопотання про призначення ревізії (перевірки) трьома днями з дня його надходження. Для запровадження єдиних підходів до взаємодії слідчих та органів ДАСУ на етапі призначення і проведення ревізій з метою усунення типових недоліків надано авторську редакцію проекту Порядку взаємодії між ДАСУ, її міжрегіональними територіальними органами та правоохоронними органами.

6. Оскільки за КПК України висновок ревізії належить до документів як джерел доказів, їх перевірка здійснюється шляхом дослідження змісту документальних матеріалів перевірки (довідок, розрахунків, відомостей, пояснень тощо) та спрямована на вирішення двох ключових питань: наскільки якісно проведено ревізію (з позицій повноти, несуперечності, логічної послідовності зібраних відомостей) та яке значення її результатів для кримінального провадження (шляхом зіставлення з іншими зібраними у кримінальному провадженні доказами). Для суб'єктів кримінального провадження вкрай важливим є спосіб (вибірковий або суцільний) дослідження ревізором (аудитором) поставлених перед ним питань. З цією метою у межах дисертаційної роботи розроблено проект змін до Методичних рекомендацій щодо здійснення інспектування (затверджено наказом ДФІ, зі змінами і доповненнями, від 14 грудня 2011 р. № 90). Оскільки орган досудового розслідування (прокурор, суд) позбавлений можливості перевірити шляхом ініціювання повторної позапланової ревізії відомості, які не були досліджені в межах

раніше проведеної ревізії, єдиний спосіб, який надано законодавцем, – призначення судово-економічної експертизи. За сталою практикою (89 % опитаних) висновок ревізії є предметом повторної перевірки в межах судово-економічної експертизи лише в разі неякісного, неповного або неправильного проведення ревізії, що підтверджується матеріалами кримінального провадження, зокрема показаннями свідків та підозрюваних (обвинувачених), висновками інших категорій експертів, результатами проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

7. Сторона обвинувачення застосовує такі основні форми процесуальної фіксації результатів ревізії: висновки (акти) ревізії; протокол допиту ревізора як свідка; висновок судово-економічної експертизи, предметом дослідження якої є висновок (акт) ревізії; протокол огляду речей та документів, додатком до якого є копія висновку (акта) ревізії. Типові процесуальні сценарії використання стороною обвинувачення висновків ревізій визначаються: категорією кримінальних правопорушень (злочини проти власності; злочини у сфері господарської та службової діяльності; інші злочини); формою вини (умисел, злочинна недбалість) і характеристиками підозрюваних та обвинувачених (посадові особи об'єкта контролю, об'єкта зустрічної зв'язки, органу державного фінансового контролю; інші особи); процесуальною формою фіксації обставин кримінального правопорушення, встановлених у матеріалах ревізії (монофіксація, поліфіксація).

8. Сторона захисту може використовувати як кримінально-процесуальні, так і адміністративно-правові засоби, які дають змогу доводити обставини, що виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження стосовно підозрюваного (обвинуваченого) у справах, у яких можуть використовуватися результати ревізій. До таких засобів належать: право ініціювати проведення ревізії підконтрольної установи в разі, якщо обвинувачений мав з нею правові відносини; можливість в адміністративно-правовому порядку оскаржувати письмові вимоги органу ДАСУ за наслідками встановлених висновками ревізії порушень законодавства, а в разі скасування такої вимоги – долучати до матеріалів кримінального провадження відповідні судові рішення в адміністративній справі; витребувати та отримувати від ДАСУ і/або відповідної підконтрольної установи належним чином засвідчену копію висновків, акта за результатами такої ревізії і подати відповідне клопотання про долучення відповідних документів до матеріалів кримінального провадження до слідчого, прокурора, суду в порядку, передбаченому ст. 42, 46, 93, 350 КПК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Неганов В. В. Удосконалення взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами Державної аудиторської служби України під час призначення та проведення ревізії у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2016. Вип. № 2 (12). С. 51–66.

2. Неганов В. В. Основи методики визначення збитків під час ревізії (аудиту) органами Державної аудиторської служби України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2017. № 1 (102). С. 234–246.

3. Неганов В.В. Jurisprudence of unscheduled audits on financial activities in the criminal process in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. Bratislava, 2017. № 1/1. С. 87–96.

4. Неганов В. В. Генезис законодавства України про використання матеріалів ревізій, перевірок у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2017. № 2 (103). С. 245–261.

5. Неганов В. В. Особливості використання стороною обвинувачення висновків ревізії, інших форм процесуальної фіксації даних, пізнаних за результатами проведення ревізії. *Вісник кримінального судочинства*. Київ, 2017. № 3/2017. С. 216–228.

6. Неганов В. В. Concept, essence and meaning of revision (audit) in criminal proceedings, its relation with other forms of use of special economic knowledge. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2017. № 3 (104). С. 59–74.

7. Неганов В. В. Особливості використання стороною захисту результатів ревізії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2017. № 4 (105). С. 209–226.

8. Неганов В. В. Актуальна проблематика міжвідомчої взаємодії слідчих органів Нацполіції України та Держфінінспекції при здійсненні позапланових ревізій у кримінальному процесі. *Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві*: матеріали міжвідомчого наук.-практ. семінару (Київ, 30 черв. 2016 р.). С. 71–73.

9. Неганов В. В. Роль Міжнародного кримінального суду при розслідуванні воєнних злочинів та злочинів проти людяності в зоні проведення антитерористичної операції. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів*: матеріали міжвідомчого круглого столу (Київ, 28 жовт. 2016 р.). С. 171–175.

10. Неганов В. В. Використання висновків документальної ревізії (аудиту) в кримінальному процесі: порівняльно-правовий аналіз. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 304–306.

11. Неганов В. В. Ревізії фінансово-господарської діяльності й податкові перевірки як інструмент протидії тіньовій економіці в Україні. *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії*: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ, 2017. С. 279–282.

12. Неганов В. В. Ревізії, податкові перевірки та фінансовий аудит як сучасні форми протидії економічній і корупційній злочинності. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії*: матеріали міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 305–308.

13. Неганов В. В. Проблеми законодавчого забезпечення (спеціальної) конфіскації до державного бюджету України коштів (від реалізації майна) за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). Київ, 2017. С. 392–396.

14. Геращенко А. Ю., Чорновол Т. М., Гаврилюк М. В., Неганов В. В. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок) від 22 трав. 2017 р., реєстр. № 6482. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls>.

АНОТАЦІЯ

Неганов В. В. Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню питань використання висновків ревізій у кримінальному провадженні, взаємодії органів досудового розслідування, суду, ДАСУ під час підготовки, призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні. Розкрито стан наукових досліджень проблем використання ревізії як форми спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні. Здійснено порівняльно-правовий аналіз форм використання спеціальних економічних знань (включаючи ревізію, аудит) у кримінальному провадженні за законодавством інших країн і України. З'ясовано місце ревізій серед інших форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні, їх співвідношення. Сформульовано пропозиції і рекомендації до методології підготовки, проведення, оформлення результатів ревізії, а також підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють відповідну сферу. Розроблено пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання забезпечення підготовки, призначення і проведення ревізії у кримінальному провадженні.

Ключові слова: ревізія, висновок ревізії та акт перевірки, Державна аудиторська служба України, спеціальні економічні знання, судово-економічна експертиза, джерела доказів.

АННОТАЦИЯ

Неганов В. В. Использование заключений ревизий в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию вопросов использования заключений ревизий в уголовном производстве, взаимодействия органов досудебного расследования, суда, ГАСУ в процессе подготовки, назначения и проведения ревизий.

Раскрыто состояние научных исследований проблем использования ревизии как формы специальных экономических знаний в уголовном производстве.

Осуществлен сравнительно-правовой анализ форм использования специальных экономических знаний (включая ревизию, аудит) в уголовном производстве по законодательству других стран и Украины. С учетом результатов анализа определений понятий «специальные экономические знания», «ревизия», предложенных различными учеными, представлены новые, более совершенные, определения.

Определены место ревизии как формы использования специальных экономических знаний в уголовном производстве, аспекты соотношения таких форм. Показаны отличия процессуального и административного порядка подготовки, назначения, проведения, оформления результатов и оценки выводов ревизии в уголовном производстве.

Раскрыты полномочия следователя (прокурора), следственного судьи, должностных лиц ГАСУ по обеспечению подготовки, назначения, проведения, оформления результатов ревизии в уголовном производстве. Исследованы проблематика проведения в разумные сроки (ст. 28 УПК Украины) внеплановой выездной ревизии в уголовном производстве, проблемы несоблюдения таких сроков как органом ГАСУ, так и следователем, прокурором.

Раскрыты механизмы взаимодействия следователя (прокурора), следственного судьи, органа ГАСУ во время подготовки, назначения и проведения ревизии в уголовном производстве. Выявлены главные основания отказов в проведении (предоставление разрешения) внеплановой выездной ревизии со стороны органа ГАСУ (суда), а также исследована правовая природа таких отказов. Установлено значение влияния выводов внеплановых ревизий финансово-хозяйственной деятельности на обеспечение быстрого, полного, беспристрастного расследования и судебного разбирательства, установлена определяющая роль результатов ревизии во время расследования преступлений против собственности, в сфере хозяйственной и служебной деятельности. Определен перечень и исследованы возможные формы процессуальной фиксации по результатам ревизии выявленных фактических данных. Доказано, что материалы ревизии могут быть как собственно предметом проверки судебно-экономической экспертизы (с целью опровержения или подтверждения выводов ревизии), так и документами, которые вместе с другими материалами уголовного производства способствуют решению вопросов, поставленных эксперту стороной уголовного производства, судом. Выявлены факторы, способствующие признанию более весомыми для суда заключений эксперта в сравнении с актом ревизии.

Установлены особенности использования сторонами обвинения и защиты результатов ревизии. С целью систематизации, выявления и исследования типичных сценариев процессуального использования результатов ревизии разработана система классификации использования стороной обвинения результатов ревизий по определенным категориям, которые имеют свое внутреннее разделение. Определены и исследованы основные уголовно-процессуальные и административно-правовые методы, позволяющие стороне защиты доказывать обстоятельства, исключающие уголовную ответственность или являющиеся основанием для закрытия уголовного производства в отношении подзащитного по делам, в которых могут использоваться результаты ревизий.

Сформулированы предложения и рекомендации по методологии подготовки, проведения, оформления результатов ревизии, а также подзаконных нормативно-правовых актов, регулирующих соответствующую сферу. Обоснована необходимость совершенствования законодательного регулирования обеспечения подготовки, назначения и проведения ревизии в уголовном судопроизводстве.

Эмпирическую базу исследования составляют статистические и аналитические материалы МВД Украины, Национальной полиции Украины, Генеральной прокуратуры Украины, Государственной аудиторской службы Украины, постановления, решения и приговоры по результатам судебного рассмотрения уголовных дел с выводами ревизий в 2014–2017 гг.; материалы дел фондов Центрального государственного архива органов власти и управления Украины; сводные данные опроса 175 следователей Национальной полиции Украины, 85 работников (ревизоров) ГАСУ, 29 судей районных и апелляционных судов столичного региона.

Ключевые слова: ревизия, заключение ревизии и акт проверки, Государственная аудиторская служба Украины, специальные экономические знания, судебно-экономическая экспертиза, источники доказательств.

SUMMARY

Viktor Nehanov. Use of revision's (audit's) findings in criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation on Candidate of Legal Sciences degree on specialty 12.00.09 – criminal proceedings and criminalistics; forensic research; operative investigative activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the study of the use of revision's (audit's) findings of audits in criminal proceedings, issues of cooperation between pre-trial investigation units, the court, the State Audit Service of Ukraine during the preparation, appointment and conduct of revisions (audits) in criminal proceedings.

The state of scientific researches of the problems of use of revision, as forms of special economic knowledge, in the criminal proceedings is revealed. A comparative-legal analysis of the forms of use of special economic knowledge (including revision, audit) in criminal proceedings under the legislation of other countries and Ukraine is carried out. The place of revisions among other forms of use of special economic knowledge in criminal proceedings, their correlation is determined. The suggestions and recommendations for the methodology of preparation, conduction, registration of the revision (audit) results, as well as sub-normative legal acts regulating the relevant sphere are formulated. Proposals on improving the legislative regulation of providing preparation, appointment and conducting of revisions (audits) in criminal proceedings have been developed.

Key words: audit, revision's conclusion and act of inspection, State Audit Service of Ukraine, special economic knowledge, forensic economic expertise, sources of evidence.